

MELLAN SKÖLDARNA

UTGES AV FÖRENINGEN SLÄKTEN SCHILDT I SVERIGE

Kunskap ur bokverket Riddarhusets vapensköldar

Tjugohundranitton presenterades de tre delarna av denna utgåva från Riddarhuset. Huvudförfattare är heraldikern Magnus Bäckmark. Ett flertal andra kunniga personer har också skrivit om sina specialområden inom heraldik och angränsande ämnen och de olika artiklarna är insatta mellan alla vapenfotografier och vapenbeskrivningar. Den första delen behandlar medeltidens och vasatidens vapensköldar, i band två återfinns den karolinska tidens och i tredje bandet frihetstidens vapensköldar fram mot 1900-talet.

Det Schildtska vapnet finns i första delen och upptar med tillhörande text en helsida, det vanligaste är att fler vapen avbildas och omskrivs på en sida. Texten på sidan 271 lyder:

Schildt

Adliga ätten nr 282 Intr 1642

Kejsar Fredrik IV förlänade 1458 en röd sköld med en balk av guld belagd med tre blå sköldar till Georg Schiltl, rådman i Landshut i Bayern (död 1465). Sköldemärket anspelar på släktnamnets innebörd 'liten sköld' och är ovanpå hjälmen repeterat på två vingar (i den äldsta kända avbildningen från 1471 sedda från sidan) ställda i en hjälmkrona. Två bröder Schildt som tillhörde den här släkten adlades 1581. En vapenförbättring 1583 innebar att det övre fältet blev blått och att lejonet kröntes och försågs med en sabel. Den senare syftar på den yngre broderns tjänst mot turkarna. Överstelöjtnanten Jurghen Schilltl (född 1603), som växte upp i Sesswegen i Livland (dagens Cesvaine i Lettland) och blev naturaliserad svensk adelsman 1642, tillhörde inte den adlade grenen, men upptog dess vapen.

Att den förste Schildten i Sverige blev adlad var alltså inte helt enligt reglerna, han kunde ju inte lämna skriftligt bevis på sitt adelskap när han ansökte om svenskt sådant. Den beskrivande texten och avmålningen av hur ett vapen ser ut benämns blasonering och någon sådan kunde alltså Jürgen inte uppvisa. Ändå blev ätten introducerad och naturaliserad vilket innebar att

Kära vänner,

Detta är det första numret av Mellan sköldarna sedan 2009 som inte har Ulrika Kjerrulf som redaktör, men det är i högsta grad ett nummer som hon har bidragit till då båda artiklarna kommer från hennes tangentbord. Vi tackar för att vi får fortsätta att ta del av hennes stora släkt-historiska kunskap.

Samtidigt med detta utskick kommer en inbjudan till uppskjutet ordinarie släkthemöte den 22 augusti. För detta har styrelsen hyrt en extra rymlig lokal, Lejongången på Historiska museet med stora glasörrar som kommer att hållas öppna för att få in mycket frisk luft – detta för att vi äntligen ska kunna träffas igen trots pandemin. Hoppas att vi ses!

den fick sitt utländska adelskap erkänt och godkänt i Sverige av monarken. Ett sköldebrev är regentens godkännande av adelskapet. Att vår ätt finns på Riddarhuset är alltså litet av ett konststycke, i och för sig inte unikt i den tidens skede av krig och förbistring. Jürgen Schildt hade tursamt en aktad adelsman som sin introduktör, nämligen hans hustru Anna Cruus farbroders son Johan Cruus av Edeby, alltså en kusin till Anna som hon efter sin faders död vuxit upp med. Denne Johans mor var Britta de la Gardie av aktad släkt. Johan Cruus var dessutom sedan 1640 gift med en dotter till Axel Oxenstierna. Till detta kan läggas att släktförhållandet mellan Gustaf Schildt (mitten av 1600-talet–1732), den nu levande svenska grenens anfader, och Jürgen Schildt inte har kunnat klarläggas även om de enligt brev var besläktade.

År 1633 beslutade adeln att avbildningar av vapen skulle sättas upp i adelns dåvarande hus vid Tyska kyrkan. En ståthållare i Kopparbergslagen skänkte kopparplåtar att måla vapnen på. Man hade tidigare använt bleckplåtar. Kopparplåtarna var något mindre än de som användes senare. En svart bakgrund målades, så själva vapnet och ättens namn. Numreringen tillkom först 1727. Det var varje ätts ansvar att se till att få sitt vapen uppmålat. Oftast anlätades målare som tillhörde målarskrået. Vår ätts vapen är målat av en Johan Assman, konstnär från Tyskland, som även skapat porträtt och målat fanor. Han har målat flera av den tidens vapensköldar. Redan 1650 trycktes Sveriges rikets ridderskaps och adels vapenbook hvaruthi alle grefvars friherrars och samtliga adelns wapnar och sköldemärcken författas. För att beskriva färgerna anlätades en tysk kopparstickare som med små bokstäver i vapnen angav färgen.

Formen på själva skölden har ju ändrats under heraldikens århundraden och efter inspiration från andra länder. Det som nu kallas normal sköldform benämns också fransk sköld. Den är rektangulär med en spets nedåt mitt på sköldens underkant. Utsmyckningarna kring skölden har också varierat och även där har Frankrike ofta varit tongivande. Troligen tog Nicodemus Tessin d.y. (1654–1728) med sig många idéer därifrån hem till Sverige och förmedlade till andra konstnärliga fränder som bildhuggaren Burchard Precht. Kring 1600-talets mitt gav den från Tyskland inkallade vetenskapsmannen Johannes Schefferus en beskrivning av riksvapnet, självklart på latin enligt den tidens språkbruk. Man intresserade sig under detta århundrade för landets tidigare historia och sökte gamla anor. Kombinationen av blått och gult/guld uppfattar vi som verkligt svensk, vi har den i vår flagga och i vårt statsvapen och den fanns hos Karl XII:s drabanter.

Riddarhusgenealog Göran Mörner skriver i Riddarhusets vapensköldar att hela 2 331 vapens historia återges i ord och bild. Alla vapen hänger på väggar i Riddarhuset. Trots det stora antalet är det flera ätter som saknar vapensköld – det finns ofta förklaringar till detta som att ett antal är så kallade kommandörsätter vilket är en förgrening av en befintlig adelsätt som alltså redan har sitt vapen. En vapensköld har faktiskt stulits. Det var i sen tid och den har ersatts. Numera är alla sköldar larmade och salen kameraövervakad. Antalet nu levande ätter är 661.

Uppfattningen att en ätts vapen krossas när den siste mannen av ätten dör är känd men tänker man efter kan den inte stämma. Vilken vapensköld skulle det röra sig om? Alla vapen sitter ju kvar på Riddarhusets väggar och går heller inte att krossa. Vad som ligger bakom talesättet är att det tidigare förekom att man inför begravningen lät tillverka en sköld i krossbart material som symboliskt förstördes. Detta skedde när den siste manlige medlemmen av ätten avled.

Under århundradena som följer efter frälsets stadgande förekom olika grupper eller klasser inom Riddarhuset. Erik XIV var den som införde begreppen grevar och friherrar. Vid hans kröning 1561 hade de nyutnämnda till och med sammetshattar med kronliknande insignier i guld. Då fanns tre grevliga och nio friherrliga släkter. År 1626 grupperades adeln i tre rangklasser: herreklassen, riddarklassen och svenneklassen. En senare gruppering angav att 27 ätter hade en särställning; ett riksråd hade tillhört ätten. Som främsta släkt angavs grevliga ätten Brahe, som dog ut 1930. Då ”krossades” denna grevliga ätts vapen.

Uppslaget i boken med släkten Schildts vapen.

Vi får inte helt glömma bort att det gav visst politiskt inflytande att tillhöra Riddarhuset så länge som ståndindelningen med adel, präster, borgare och bönder fanns. Riddarhusets talesperson, som utsågs av kungen, benämndes lantmarskalk och presiderade med lantmarskalksstav. Han hade nära kontakt med regenten. Vid riksdagar hade varje ätt en röst som skulle avges av en av ätten utsedd man. Varje ätt skulle också ha ett sigill att användas vid underskrifter. Småningom blev den som benämns huvudman ättens representant, det vill säga den äldste sonens äldste son, generation för generation. Vid vårt nuvarande Riddarhus sammankomster, adelsmötena, som hålls vart tredje år, finns detta begrepp kvar även om annan man än huvudmannen kan representera en ätt.

Under 1700-talet stadgades hur grevliga, friherrliga och adliga kronor skulle se ut. Den grevliga skulle ha åtta uppstående pärlprydda krusade löv och vapnet kunde ha tre hjälmar. Den friherrliga skulle ha sexton runda kulor och fyra ovanpå dem och två hjälmar medan den adliga kronan skulle vara utstyrd med fyra krusade löv och fyra kulor. De olika kronornas utseende sedda framifrån föreskrevs också. En adelsman skulle ha en vulst eller en adlig krona direkt på skölden vilket vårt vapen har. Man ser att flertalet adliga vapen inte har krona i sitt vapen. Bland föremål som finns till salu på Riddarhuset finns pappersservetter med de tre olika rangkronorna.

Inne i äldre kyrkor kan man finna vapensköldar uppsatta. I Tuna kyrka i Småland sitter ett sådant vapen uppsatt över Adam Schildt (1655–1714), som bebodde det närbelägna säteriet Syserum. När det skapades inför denne mans begravning kallades vapnet huvudbaner, termen begravningsvapen används också. Det bars då troligen på en stång främst i begravningståget till kyrkan och sattes sedan upp på kyrkväggen till den dödes minne. En kartusch med en kort beskrivning av den avlidne brukar finnas under begravningsvapnen och så även i Tuna kyrka. Minnesgoda medlemmar i vår släktförening kommer ihåg att vår släktförening skänkte pengar till reovering 2009 av detta vapen som vi vid ett tidigare besök i kyrkan fann vara i mycket dåligt skick. Nu pryder detta begravningsvapen verkligen sin plats på kyrkans södra vägg. Likaledes kan man i Rasbokils kyrka vid Årby se begravningsvapen. I vapenhuset finns några stora vapensköldar. En av dem, mycket illa faren, torde vara begravningsvapnet efter en Schildt och det måste ha varit Jürgen Schildt (1603–1662). Det har berättats att rester av en sorgfana från hans begravning länge

fanns i kyrkans vind. Vidare inne i själva kyrkorummet på triumfbågens norra vägg hänger en mindre vapensköld för ätten Schildt. Den är sedan länge berövad sin bemålning. Det är troligt att den tillkom när Jürgens äldste son Axel Lorentz avled 1664, då 21 år gammal. Enligt kyrkoarkiv 1770 ska ett sådant vapen då ha funnits med texten: Axel Lorentz Schilt till Osselhof undt Ahrby, borend 19 juni 1643 aufschlafen d. 8 januarii 1664. Detta helt i linje med den agnatiska principen, äldste sonen var den som skulle föra släkten vidare. Uttrycket ille faciet – det är han som ska göra det – säger allt. Vid en adelsdams begravning förekom inte huvudbaner. Hennes vapen kunde finnas på kistans sida. År 1842 tillkom det sista huvudbaneret – i Roslagskulla kyrka – och där är sorgfanan virad kring skölden. Seden med dessa vapen fanns kvar längre i baltiska länder än i Sverige.

Epitafier eller minnestavlor med vapen och släktangivelser kan också ses i kyrkor. De skapades inte till själva begravningen utan sattes upp senare, ibland efter flera år.

Att förse sitt porslin med ättens vapen blev möjligt genom kontakten med Kina via Ostindiska kompaniet som seglade från 1730-talet och till början av 1800-talet. Även svenska företag anlätades som Marieberg och Rörstrand. Kring 350 ätter beställde vapenporslin och nästan lika många föremål finns i Riddarhusets Blå rummet, särskilt inrett för att visa en samling av dessa föremål. Det finns berättelser om hur de förlagor till vapenbeställningarna som skickades till Kina, misstolkats eller under transporten förvanskats av till exempel fukt och när det efterlängta porslinet kom till Sverige var det en besvikelse, vapnet såg inte ut som det skulle.

Bokverket *Riddarhusets vapensköldar* är dock ingen besvikelse, det kan förvisso tyckas otympligt med sina tre volymer men är av stor kulturell och historisk betydelse.

Ulrika Kjerrulf 2020

Framsidan på boken Riddarhusets vapensköldar.

Sven Duva och Carl Ulrik Schildt

Kanske fler än jag har hört eller läst att det finns något skrivet om Carl Ulrik Schildt och Sven Duva. Bådas namn kan förknippas med finska kriget 1808–1809. Och det visar sig att det verkligen är sant. Jag lyckades hitta en uppgift om Sven Duva och major Carl Ulrik Schildt i Vasanejdens släkt- och bygdeforskare r.f. (i Finland) i årsbok nr 5 från 1989 författad av en G. Berglund. Då årsboken finns i Skellefteå museum beställde jag en kopia och var mycket nyfiken och förväntansfull att få läsa artikeln – men det blev en stor besvikelse.

Det visade sig vara två olika kortare artiklar, den ena med titeln Sven Duva som enligt författaren egentligen hette Zackarias Bång. Denne man finns ju beskriven som en ytterst modig och beslutsam soldat i striden vid Virta bro under kriget i Finland, där som en känd figur i dikten Sven Duva i *Fänrik Ståls sägner* av Ludvig Runeberg.

Han ska enligt artikeln ha gått från att vara bonddräng, ha råkat i slagsmål i Vasa och flytt till egentliga Sverige, hamnat i Lycksele, försörjt sig som skomakare men på grund av slagsmål och dryckenskap dragit vidare in i landet och blivit nybyggare. Han ska vara begravnen i Vilhelmina. Sin hustru mötte han när han flytt från Vasa och kom till ön Tjuvholmen utanför Piteå. Hon var vallflickan Anna-Greta Baudin och beskrivs som en handlingskraftig kvinna som handgripligen satte honom på plats och hon ska ha kallats Bångskan.

När man läser Runebergs dikt om Sven Duva får man bilden av en godhjärtad men inte så förståndig man med stora kroppskrafter. Han fick ordern av generalmajor Sandels ”Släpp ingen jävel över bron” och det lyckades han åstadkomma men i dikten gav han sitt liv för att lyda ordern. ”Ett dåligt huvud hade han men hjärtat det var gott” yttrade Sandels efter striden. Så hur kan han sedan ha återuppstått och bosatt sig i Sverige? Men det finns ju alternativa fakta har det sagts – åtminstone i USA.

Den andra artikeln har rubriken Majoren Carl Ulric Schildt. Han beskrivs här som en ytterst skicklig officer som Runeberg glömde att skriva om i *Fänriks ståls sägner*, där kopplingen mellan Sven Duva och C. U. Schildt. De uppgifter som artikeln innehåller om hans släkt ända från hans far Johan Peter till hans sonson Carl Johan och hans barn är redan kända.

Man kan också läsa att författaren Lars Widding var släkt med dessa Schildtar, närmare bestämt som son till Carl Johans yngste son Conrads dotterdotter. Lars skrev ju en lång rad böcker där Karolinersviten och Sorundasviten nog är de mest lästa, de utkom kring 1960- och 70-talen. De var alltså väl kända under den tid då artikeln om Sven Duva och Carl Ulrik Schildt skrevs. Dessa böcker är historiska romaner där författaren vävt in både kända och fiktiva personer. Han har till exempel i *Majors avsked*, som ingår i Sorundasviten, skrivit att handelsman Schildt på Ersmarksgatan stod för ”ett rejält och hederligt hus”. Många av Lars Widdings böcker tilldrar sig i Umeå, staden där han växte upp.

Att här inte påpeka att Hans Widding var yngre bror till Lars vore fel. Hans som vi känner som författare till vår förenings skrift *Schildtar i Västerbotten – en berättelse om tre generationer officerare i krig och fred*.

Tyvärr är inte alla uppgifter i artikeln om C.U. Schildt helt korrekta, något som tyvärr inte är helt ovanligt när det gäller genealogiska uppgifter.

Ulrika Kjerrulf februari 2021

Personalia

Eyal Paul Dov Schildt Gillion, Stockholm, föddes den 23 oktober 2020. Eyal är son till Adina och Sean Schildt Gillion.

Sara Herring vigdes den 19 september 2020 med Erik Borgefalk på Gamla Slottet Bjärka-Säby.

Styrelsen sänder på avstånd till alla fränder och vänner allra bästa välgångshälsningar

Ordförande	Annika Schildt
Sekreterare	Eva Schildt
Skattmästare	Johan Schildt
Ledamot	Sara Herring
Suppleant	Johannes Schildt

Föreningen SLÄKTEN SCHILDT i Sverige

www.schildt.me

info@schildt.me